

Експонувалися оригінальні рукописні матеріали й унікальні видання з фондової колекції музею та відділу рукописів Інституту літератури імені Т.Г.Шевченка НАН України. Виставка розкривала світоглядні основи творчості діячів “Руської трійці”, розповідала про історію створення й видання альманаху “Русалка Дністровая”. Відвідувачі мали нагоду побачити першодрук “Русалки Дністрової” (1837 р.) – тієї книжки, що започаткувала національне відродження на західноукраїнських землях. Демонструвалися й рукописи її укладачів – Маркіяна Шашкевича, Івана Вагилевича, Якова Головацького.

Привертала увагу стаття М.Шашкевича “Галичане” (написана німецькою мовою). На рукописі зазначено Я.Головацьким, що це власноручний автограф самого Шашкевича. Тут же вірші Шашкевича “До милої”, “Русин я”, переписані Головацьким. Велику цікавість у відвідувачів виставки викликали наукові розвідки Я.Головацького, зокрема “І.Котляревський і його твір “Енеїда” (Порівняльний аналіз “Енеїди” Котляревського та Н.Осипова)”, “Записки про деяких письменників Галичини”, “Виклад процесу по звинуваченню його в панславізмі” та інші.

Демонструвалися також праці перших біографів діячів “Руської трійці” – К.Студинського, М.Тершаковця, В.Возняка, В.Щурата, а також дослідження Р.Кирчіва, О.Петраша, М.Шалати, Г.Бурлаки, В.Гориня та інших, і ті видання, що вийшли за межами України. Також розміщено матеріали про широке відзначення ювілейних дат, пов’язаних із життям і діяльністю членів “Руської трійці”, зокрема М.Шашкевича, а також виходом у світ “Русалки Дністрової”.

На презентації виставки, що відбулася 22 січня, виступив письменник *Я.Гоян*. Він розповів присутнім про свою роботу над книжкою “Літературний портрет Маркіяна Шашкевича”, яка щойно побачила світ у видавництві “Веселка”. Актриса *Г.Стефанова* прочитала поезії М.Шашкевича, а співачка *Н.Ребрик* виконала низку українських народних пісень. Завідувач відділу музею *Г.Болотова* ознайомила гостей з експозицією виставки. Учасники презентації зголосилися з думкою, висловленою ще І.Вагилевичем у листі до М.Максимовича від 7 березня 1837 р.: “Оце ж ми всі – із-за Бескиду, від Тиси, з-поза Сяну і Серету з братією нашою задніпровою складаємо одне существо, де взаїмна перейма, лиш очутивши душевну замітність, грає повною життяю”.

Галина Болотова

НАВКОЛО ПОСТАТІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА

Наприкінці 2007 року в Інституті літератури ім. Т.Г.Шевченка відбулося чергове засідання літературно-критичного клубу “Академічні бесіди”. Предметом розмови стали видання, присвячені літературній та мистецькій спадщині В.Винниченка:

Володимир Винниченко – художник: Альбом / Упорядкув. та комент. С.Гальченка, Т.Маслянчук. – К.: Мистецтво, 2007. – 224 с.

В альбомі подано мистецький доробок видатного українського письменника й державного діяча Володимира Кириловича Винниченка (1880-1951). Близько півтори сотні творів олійного живопису та графіки, а також картини, подаровані родині Винниченка закордонними українськими художниками й зарубіжними митцями, – цю неоціненну спадщину майстра слова й пензля – передала в Україну у 2000 та 2002 роках Українська вільна академія наук у США згідно з заповітом його дружини Розалії Винниченко. Нині ця колекція зберігається у відділі рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України. Уміщено статті М.Жулинського (“Переднє слово”), О.Федорука (“Вступна стаття”), С.Гординського, М.Глуценка, М.Кеплер, Г.Костюка, Б.Певного, П.Федченка, Г.Скрипки.

Винниченкознавчі зошити. Випуск третій / Відп. ред. Н.Михальчук. – Ніжин, НДУ, 2007. – 136 с.

Збірник, присвячений актуальним проблемам винниченкознавства, заснований у 2002 р. Винниченкознавчою науковою лабораторією кафедри української літератури Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, Інститутом літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України та Центром гуманітарної співпраці з українською діаспорою.

Шеф-редактор видання *Валентина Хархун* презентувала новий збірник як результат роботи Винниченкознавчої лабораторії, що працює при кафедрі української літератури Ніжинського державного університету з 2001 року, схарактеризувала специфіку видання, розповіла про діяльність викладачів, студентів-винниченкознавців, про наукові досягнення лабораторії: дві захищені кандидатські дисертації (В.Хархун “Поетика роману Володимира Винниченка “Записки Кирпатого Мефістофеля” (2000 р.), Н.Михальчук “Мала проза Володимира Винниченка: від метафізичного до естетичного” (2005 р.) та дві дисертації, що готуються, дві видані книжки (В.Хархун “Роман Володимира Винниченка “Записки Кирпатого Мефістофеля” (проблеми поетики), Ніжин, 2001; Н.Михальчук “Мала проза Володимира Винниченка: метафізичні та естетичні інтенції”, Ніжин, 2007) і третя, що має з’явитися друком на початку 2008 року (О.Ковальчук “Краса і сила у практиках повсякдення (творчість Володимира Винниченка 1902-1920-х років)”). В.Хархун проаналізувала також два перші збірники “Винниченкознавчих зошитів”, опорним матеріалом для яких стали наукові семінари, що проводилися в університеті. Відмінність третього видання, за її словами, у тому, що воно відбиває (на момент виходу) загальний підсумок роботи ніжинської Винниченкознавчої наукової лабораторії: перша частина збірника відображає роботу викладацького складу, друга – студентські наукові пошуки.

Володимир Винниченко: у пошуках естетичної, особистої і суспільної гармонії. Збірник статей / Гол. ред. Л.Залеська-Онишкевич. – Нью-Йорк, 2005. – 280 с.

У виданні зібрано статті, написані в різний час, – винниченкознавчі студії авторів із різних частин світу. Крім літературознавчих та історичних досліджень і рецензій, до збірника включено й архівні матеріали (давніші дослідження та листування В.Винниченка).

Член редакційної колеї видання *Лариса Мороз* наголосила на “різновекторному” характері досліджень, “в яких розглядаються поетика прози і драматургії письменника, політичні питання й ідеологічні”; зауважила специфічний “часовий вимір” збірника, що поєднав статті, абсолютно різні за часом написання; наголосила на цінності окремих матеріалів, зокрема упорядкованих Т.Маслянчук “Листів Винниченка до видавництва “Рух”, прагненні до вичерпності в “Бібліографії Володимира Винниченка: 1987-2002 рр.” (укладачі: Л.Мороз, Л.Залеська-Онишкевич, А.Даниленко) тощо.

Смисловим центром розмови стало унікальне на сьогодні видання **“Володимир Винниченко – художник”**. У його презентації взяли участь керівник літературно-критичного клубу “Академічні бесіди” та модератор засідання *Н.Зборовська*, упорядники альбому *С.Гальченко* і *Т.Маслянчук*, директор видавництва “Мистецтво” *Н.Прибега*, *М.Жулинський*, *Г.Бурлака*, *Г.Сиваченко* та *Л.Мороз*, літературознавець, журналіст *М.Шудря*. Розмову підтримали декан факультету лінгвістики Гуманітарного інституту НАУ *С.Крале*, який схарактеризував видання як важливий внесок в українську національну культуру, мистецтво, та народна артистка України *Лариса Кадирова*.

Пропонуємо читачам “Слова і Часу” скорочену стенограму обговорення альбому “Володимир Винниченко – художник”.

Сергій Гальченко у своєму слові розповів про труднощі, пов’язані з виконанням заповіту Розалії Винниченко, про ті непрості умови, в яких здійснювалося перевезення картин Володимира Винниченка в Україну, їхня реставрація, популяризація, звернув увагу на сумлінну роботу над альбомом співробітників видавництва “Мистецтво”.

Передати спадщину В.Винниченка в УВАН Розалію Винниченко умовив Г.Костюк. Григорій Олександрович і склав заповіт, який підписала Розалія Яківна. Цей заповіт, на жаль, і досі повністю не виконаний. Сталося так, що мистецьку спадщину, яка зберігалася в Колумбійському університеті (при фонді Східноєвропейської історії та культури), переховали аж у Принстонському університеті. Академія наук України спільно з УВАН створила дванадцять років тому спеціальну комісію, яка б мала працювати над поверненням цього архіву. Головна причина того, що він і досі за кордоном, – це складність, пов’язана з виготовленням копій, що мають залишитися там (коштує це копіювання близько мільйона гривень). До того ж архів треба ще дописати, систематизувати. Завдяки Комісії по переміщенню культурних цінностей, яку очолював О.Федорук, ініціативі Інституту літератури за сприяння тодішнього прем’єр-міністра В.Ющенка у 2000 році в Україну було перевезено картини В.Винниченка.

Коли ми поглянули на картини, нас охопив жах. Це були обрізки полотна, лише чотири роботи були натягнуті на підрамники. Все складено у валізи... У договорі про передачу була вимога до Національного художнього музею реставрувати і проекспонувати картини. Коли я поцікавився про можливу вартість реставрації такої кількості картин, — а їх було 89 одиниць, — ніхто не хотів навіть говорити про це, такі то були великі кошти. Завдяки тому, що я працював тоді в Національному музеї Тараса Шевченка, знайшлися реставратори, люди, які підтримали процес відновлення полотен: Анатолій Толстоухов, Світлана Зоріна. Реставрував олійний живопис Василь Корчинський. Тож картини натягнули на підрамники, окантували, відреставрували й навіть проекспонували¹.

Коли Ніна Прибега взялася за видання альбому, картини вже мали досить пристойний вигляд. Хотілося б зазначити, що завдяки надійному партнерству Національного музею Тараса Шевченка, Інституту літератури, видавництва “Мистецтво” вийшло кілька унікальних видань: “Святий Київ наш Великий”, “Національний музей Тараса Шевченка”, цей альбом, готуються інші видання.

Ніна Прибега з’ясувала ті фінансові, технічні труднощі, що з ними було пов’язане видання альбому, та, зокрема, зауважила:

Ще в 1989 році відбулася розмова з М.Жулинським про видання картин В.Винниченка. Тоді Микола Григорович привіз з-за кордону невеличкі слайди. Однак нам ніяк не вдалося здійснити цей задум. І ось сьогодні ця тема вичерпана, маємо розкішне видання. Видання, тираж якого... 1100 примірників.

Оскільки це держзамовлення, усі примірники призначалися для поповнення бібліотечних фондів та для інших організацій. Усе було забрано, тож у нас не залишилося жодного альбому для виставкового фонду видавництва. Тому Державний комітет телебачення і радіомовлення України дозволив нам надрукувати додатково ще 100 примірників.

Микола Жулинський наголосив на заслугі видавців, упорядників у роботі над проектом, оповів деякі подробиці “передісторії” видання.

У 1989 році я був у Нью-Йорку. Перша радянська людина, яка потрапила до архіву Володимира Винниченка... Там я працював кілька місяців і зробив гори записів олівцем (адже там лише олівцем можна було робити записи), багато читав і скажу, що, перебуваючи в архіві Колумбійського університету, не бачив картин Винниченка... Лише тоді, коли мав уже повертатися в Україну, я познайомився з Богданом Певним і наблизився до пізнання мистецького таланту Винниченка. Найбільше враження на мене справив автопортрет Винниченка, який я побачив у домі Г.Костюка. Виявляється, Винниченко ще й прекрасний художник! Григорій Олександрович захоплено обговорював тоді цю тему...

Вдалося домовитися. Богдан Певний був зацікавлений у тому, щоб ми видали альбом малюнків Винниченка в Україні. І я привіз слайди — не з усіх картин, лише частини. Ніна Прибега загорілася цією ідеєю, розпочалася робота над альбомом. Ніхто тривалий час не знав, скільки картин Володимира Винниченка зберігалося в музеї в УВАН, вони перебували там у такому стані... Нарешті цей альбом вийшов.

За життя Винниченка ніхто особливо серйозно не сприймав його малярської спадщини, за винятком, можливо, його близького оточення та Миколи Глуценка. Цей унікальний альбом — дуже потужна базова основа для появи серйозного мистецтвознавчого дослідження. Майже всі оригінали ми маємо тут, у нас в Україні, у відділі рукописів нашого Інституту. Ці картини необхідно розглянути професійно, у контексті тогочасного мистецького життя Франції, у проєкції на психологію творчості Винниченка-письменника... Адже поява багатьох малярських робіт митця все ж таки спонукана певними імпульсами його внутрішнього життя. Мистецька спадщина так чи так пов’язана з його літературною діяльністю, з переживаннями, що вирували в душі Винниченка, коли він опинився в ізоляції на півдні Франції.

Микола Шудря в загальних рисах переповів відому легенду про альбом Винниченка та, зокрема, зауважив:

¹ Перша виставка малярської спадщини В.Винниченка відбулася 6 березня 2001 р. у приміщенні Національного музею Тараса Шевченка. У серпні-вересні 2005 р. картини В.Винниченка експонувалися в Музеї книги і друкарства. На ювілейному вечорі до 125-річчя від дня народження митця була організована виставка в Національній філармонії. У 2006 році з нагоди 55-ї річниці з дня смерті В.Винниченка понад 50 його мистецьких творів експонувалися в Українському фонді культури.

Чи не першою широкою розповіддю про Винниченка в Україні стала стаття П.Федченка. Потім відбулася виставка картин Винниченка в Національному музеї Тараса Шевченка, яка приголомшила. Винниченка побачити на власні очі! А вже коли “Щоденники” з’явилися в “СіС”², про Винниченка заговорили не тільки як про письменника, а й як про майстра пензля.

Альбом доповнює наше уявлення про цю велику особистість і стверджує стару істину, що геній — він у всьому, за що б не брався, залишається генієм.

Галина Бурлака

Це видання має не тільки мистецьке значення, за ним стоїть велика археографічна робота. Досі у відділі рукописних фондів і текстології Інституту не зберігалось такої великої кількості малярських робіт. Тож у нас не було ні досвіду, як з ними поводитися, ні спеціальних умов. Сергій Гальченко знайшов можливість привести картини до ладу, вони стали придатними для експонування. Але спочатку частина їх стояла під стіною, частина лежала на полицях. Сховище на вул. Грушевського абсолютно не пристосоване й невеличке, у ньому мало місця для таких картин. Усе давалося нелегко. Навіть такий момент, як підготовка полотен для копіювання... Щоб перенести з другого поверху з четвертого стелажа всі ці картини, майже сотню робіт, поставити їх перед фотографом, — потрібно було проробити фізично важку роботу, що забрала багато часу. І робили її в основному наші молоді співробітниця — Таня Масляничук, Наталка Лисенко, вони ж носили ці картини на всі виставки. Ми нарешті пронумерували, упаковали полотна і благополучно відвезли їх на вулицю Кутузова, у сховище, де вони мають простір, мають умови, в яких і повинні зберігатися.

Тетяна Масляничук

Хочу звернути увагу на те, що в альбомі презентовані не лише завершені картини Винниченка, а й альбоми начерків, зарисовок, які ми вважали також необхідним подати. Дуже цікавим, як на мене, може бути широке дослідження мистецької спадщини Винниченка у зіставленні зі щоденниковими записами митця. Адже він фіксував не лише роздуми щодо своєї письменницької роботи, процес створення картин теж зафіксований у щоденниках. У альбомі ви знайдете малюнки цикад. Пригадайте, Винниченко пише у щоденниках, як вони, ці непримітні цикади, надихали його на творчу працю. Важливою стає кожна дрібниця...

Галина Сиваченко

Винниченко насправді не аматор, а професійний художник. І почав він малювати не тому, як пишуть деякі дослідники, що його перестали друкувати. Цей процес творчий і відбувається дещо по-іншому. Я не згодна з тим твердженням, що Винниченко-художник і Винниченко-письменник, політик — це різні люди. Це одна людина. Винниченко — постать не проста й парадоксальна. Але те, що його літературні й мистецькі твори писалися в одному напрямку, стилі, це очевидно. Це вже не імпресіонізм, а постімпресіонізм, і експресіонізм — синестезія у творчості Винниченка, це унікальна взаємодія мистецтв: театру, кіно й живопису... Винниченка-художника без Винниченка-письменника збагнути неможливо.

Ніла Зборовська

Ми маємо бути особливо уважними до таких складних особистостей, як В.Винниченко. Насправді, потрібно спершу повернути подібного ґатунку складні постаті в нашу культуру, щоб потім критично їх оцінювати. Існує велика проблема, на яку має реагувати Інститут літератури: відбувається масова вульгаризація справді великих українських особистостей. Якесь непереборне бажання панує в масовій культурі — знайти щось погане в біографії й вицентрувати його з метою приниження видатного письменника. Тобто йдеться не про пізнання, а про симптоматичне бажання приниження. У культурному середовищі, де панує множинність позицій та розуміння особистості як пошукової, такого не повинно бути...

Ми ще не вміємо дивитися на певні речі з розумінням того, що особистість часом потрапляє у вже складену або сформовану іншими систему цінностей, випробовується нею, шукає себе. Проблема тлумачення українських особистостей дає розуміння проблеми пізнання в українському постколоніальному суспільстві, адже неподолані колоніальні комплекси позначаються на способах пізнання. Пізнання складного Винниченка в цьому полі особливо показове.

Олена Поліщук

² *Винниченко В. Щоденники (1926-1951) / Вст. слово, підгот. текстів і коментар Г.Сиваченко (№7 — у співавт. з Г.Костюком) // Слово і Час. — 2000. — №7-12.*